

Експлоатацията на животни и утилитарната етика на Питър Сингър

Никола Корчагин Неделчев, специалност Философия

Видовизъм

Питър Сингър пише, че Доктор Ричард Райдър въвежда термина “видовизъм” (speciesism), фиксирайки проблем, аналогичен на сексизма и расизма, а именно – предразсъдъци (и произлизащите от тях форми на тирания и експлоатация), които се градят основно върху физическите различия. Видовизмът, според него, описва дискриминиращото отношение на човека към останалите видове (голяма част от човечеството възприема себе си като изолиран и доминиращ вид, а останалите като обекти, съществуващи единствено, за да задоволяват “хуманните” ни нужди).

Джеръми Бентам, основател на утилитаризма и един от най-влиятелните либерални мислители, пише, че “ще дойде ден, когато остатъкът от животинските създания ще изискват права, които никога не са им били давани поради тираничност. Французите вече откриха, че черният цвят на кожата не е причина човешките същества да бъдат изоставяни на капризите на мъчител. Ще дойде ден, в който ще се разбере, че броят на крайниците, окосмяването на кожата или краят на гръбначния стълб не са достатъчна причина за изоставяне на чувстващи същества на същата тиранична съдба... Въпросът не е дали могат да разсъждават или говорят. Въпросът е способни ли са да изпитват страдание?”¹

Тук поставихме няколко от основните тези, върху които се гради позицията на Питър Сингър – философ-утилитарист, професор по биоетика, автор на “Освобождение на животните” (1975г.), книга, повлияла силно върху принципите на движението Animal Liberation Front (Движение за освобождение на животните).

Утилитаризмът главно стои зад теорията, че всяко живо и чувстващо същество има интерес да избягва болката и страданието. Морално поведение е това, което носи по-голяма полза за по-голяма сума индивиди (моралността се измерва спрямо ползата, редуцирана до щастието като удоволствие, което не трябва да се разбира вулгарно). Подобна позиция се доближава до по-всекидневните нагласи на хората.

Важно е да се посочи, че Сингър не говори за права, а за интереси: “При всички случаи не следва, че животните трябва да имат същите права като тези на хората, примерно правото да гласуват. Равното зачитане на интересите е това, към което се стремим, а не равните права.”² Сингър смята, че принципът на равенство, който трябва да бъде прокаран между хората и животните, се извежда от еднаквото зачитане на интересите. Само равенство, почиващо на тези морални фундаменти, може да се разпростре извън границите на нашия “собствен” вид, преодолявайки видовизма (Фокусът не е единствено върху човекоподобните животни и поради това се въвежда понятието не-човешко-живо същество, което да обхване безгръбначни, пернати и т.н.). Както посочихме вече,

интересът на всяко живо същество е да избягва доколкото е възможно неприятните състояния. Това от своя страна е свързано с чисто биологичните потребности – храна, вода, пространство, подслон, компания...

Питър Сингър пита защо видовистът “позволява интересите на неговия личен вид да надделеят над интересите на членовете на другите видове”, и то по такъв начин, че другите видове да бъдат смятани за предмети? Най-тривиалният отговор, който се дава на подобни въпроси е, че това, което постулира пропаст между “нас” и “тях” е рационалната ни способност. Дж. Бентам още възразява, че “един кон или куче са несравнимо по-рационални и по-общителни от едно дете на един ден, на седмица или месец.”³ Сингър разсъждава в тази посока – това, което наричаме интелект, не може да е основателен аргумент в полза на човешката експлоатация на животните. Менталните процеси на множество хора (във вегетативно състояние или такива с мозъчни увреждания, или просто деца и старци) са по-ниски от тези на много животни, но ние не злоупотребяваме с техния живот. Въпросът тук е ЗАЩО? Подобни запитвания могат да звучат смущаващо, но примерите, дадени от Сингър в неговата “Практическа етика” (1979) и “Освобождение на животните” (1975), поставят множество проблеми от този тип: ако ценността на живота реално зависеше от интелигентността на индивида, то излиза, че има случаи, в които трябва да предпочетем нечовешките животи пред човешките. И въпреки това животните се възприемат като низши същества, към които не би трябвало да имаме морално отношение.

Утилитаризмът избягва крайните морални възгледи, че животът сам по себе си има ценност или, че само човешкият живот е ценен. Акцентът на утилитаризма пада върху способността за страдание. Поради тази причина Сингър казва, че “ако същество страда, няма морално основание, което да оправдава отказа ни да вземем неговото страдание предвид.”⁴ Този аргумент се представя като аргументът, предназначен да постави под въпрос разграничителната линия между човек и животно в морален план. Утилитарната етика ни задължава да взимаме предвид негативните усещания, независимо дали човешко или друго живо същество ги изпитва. Сингър си дава сметка, че някои същества могат да страдат в определени ситуации повече от други. Според утилитарните възгледи ние трябва да се придържаме към принципа на равенството, наблягайки обаче върху силното страдание.

Добре, но ако се намери начин да се убиват животните по безболезнен начин, тогава ще бъдат ли морално оправдани действията ни? Тук Сингър се намесва отново и ни предупреждава винаги да си припомним, че “при някои човешки индивиди имаме близка мисловна способност с тази на животните. Това помага ли за отговор на въпроса?”⁵

Питър Сингър не цели да омаловажи човешкия живот със своите теории за равенство, а да придаде статут и на животинския. Но според него дори да се опитаме да избягваме

експлоатацията на животни, като в същото време гледаме да не нарушаваме човешките интереси, ще сме задължени да направим радикални промени в социалното пространство. Ще последват реформи в сферите на развлекателната, модната и хранителната индустрия, в регламентите относно научните експерименти и т.н. Като резултат се търси намаляването на огромни количества страдания и смърт.

Теорията на Сингър не е абсолютистка. Той си дава сметка, че съществуват общества, които живеят в условия, непозволяващи им да оцелеят без да ловуват и да ядат месо. За пример Сингър дава ескимосите, но те не са единствените. Все пак трябва да си даваме сметка, че някои култури имат едно много по-различно отношение към природата, което ние отдавна сме изгубили, опитвайки се да “разомагьосаме” света. Техните действия се разпростират до оцеляването в определената среда. Дори ако приведем за пример жертвоприношенията, пак е несравнимо с това, което става в “по-цивилизованите” култури, където животните са “като машини, преобразуващи частите си в плът”⁶; където човек съзнателно причинява систематично болка, за да се забавлява – лов; боеве с бикове, петли и кучета; циркове, зоопаркове, състезания с коне (и с какво ли още не) – или където “превърща” убитото животно в интериор; да не говорим за безсмислените експерименти. Член 4 от “Световна декларация за правата на животните” гласи:

„1. Дивите животни имат правото да живеят и да се възпроизвеждат на свобода в тяхната естествена среда.

2. Продължителното лишаване от свобода на диви животни, ловът и риболовът като начин за прекарване на свободното време, както и всякакъв вид употреба на диви животни по основания, които не са жизненонеобходими, са в противоречие с това фундаментално право.“

Дебатите против защитниците на животните често се провеждат върху една абсолютистка основа – готов ли е (съгласен ли е) този, който опонира на експериментите с животни да жертва едно животно, ако ще се спасят хиляди хора? Според теорията на Сингър за равното зачитане на интереси, е правилно да се жертват дузина животни, ако ще се спасят тези хиляди хора. Той казва, че това е отговор, който утилитаристът трябва да даде, но ако се придържаме към абсолютистките идеи на някои “моралисти”, то никакъв живот не бива да бъде подлаган на това, независимо дали е човешки или не. Разбира се, и защитниците на животните могат да запитат дали привържениците на експериментите биха жертвали сирачета с тежки, необратими ментални заболявания, ако това е единственият начин да се спасят хиляди хора? Ако не, защо? Имбесилът е защитен от обществото, дори да не може да му отвърне като член на това общество, докато маймуната, кучето, мишката, заекът и т.н. не са. Имбесилът може да няма когнитивните способности на повечето хора, дори чисто физиологически да е по-различен, но не се третира като принадлежащ към друг вид.

Най-силният аргумент, който Питър Сингър разглежда срещу собствените си идеи, се нарича “slippery slope argument” (аргумент на наклонената плоскост). Той гласи в

конкретния случай, че ако приемем моралната равнозначност на имбесилите и животните, ще последва отричането на правата на други маргинали и така докато не се озовем в една тоталитарна ситуация, сходна с тази на нацизма. Всъщност Сингър не гради теорията си върху расистки предразсъдъци, опитва се да сравни видовизма с нацизма и да посочи тяхната несъстоятелност. Защо дискриминираме и експлоатираме едни, а други не?). Тук се поставя въпросът за прокарването на точна разграничителна линия. Спорно е доколко въобще съществува такава, но Сингър предлага да се “намери линия, която да се защитава отворено и честно.”⁷

Източници:

Singer, Peter. Practical Ethics. Cambridge University Press, 1979.

Сингър, Питър. Движение за Защита на Животните.

Световна декларация за права на животните.

Singer, Peter. Practical Ethics. Cambridge University Press, 1979. p. 49, 50 [↔]

Питър Сингър – Движение за защита на животните [↔]

Singer, Peter. Practical Ethics. CUP, 1979. p. 50 [↔]

Пак там. [↔]

Питър Сингър – Движение за защита на животните [↔]

Пак там. [↔]

Singer, Peter. Practical Ethics. CUP, 1979, p. 68 [↔]